

Передусім кримінально караними мають визнаватися дії, пов'язані з визнанням та сприянням окупаційній владі під час здійснення господарської діяльності, а не сам факт її здійснення. Приміром, це може бути участь у тендері в державних закупівлях держави-окупанта. Також до такої господарської діяльності можна віднести виробництво товарів чи надання послуг, що використовуються збройними силами держави-агресора тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/559222> (дата звернення: 01.06.2022).
2. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.06.2022).

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-258-9-9>

Ковкіна Євгенія Володимирівна

*кандидат філологічних наук,
провідний науковий співробітник
ННЦ «ІСЕ ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса»,
м. Харків, Україна*

ОСНОВНІ ОБ'ЄКТИ Й ЗАВДАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ МОВЛЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА ФАКТАМИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Із початком повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації на територію незалежної України на законодавчому рівні відбувається активне оновлення й доповнення існуючих нормативно-правових актів держави, зокрема, й Кримінального

Кодексу. Так, відповідно до Закону України від 03.03.2022 р. № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [1], що набув чинності 15 березня 2022 року, передбачається кримінальна відповідальність за вчинення переліку діянь, що сприяють збройній агресії на території України.

У змісті диспозицій статті 111–1 Кримінального кодексу України [2] вказується детальний перелік діянь, за скоєння яких передбачена відповідна міра покарання. Вказане акумулює активізацію такого предмету розслідування на етапі досудового провадження та судового розгляду, як колабораційна діяльність. Відповідно до змісту диспозицій зазначеної статті, відбувається розширення її кола завдань судової лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи мовлення.

Об'єктами лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи мовлення у кримінальних провадженнях за фактами колабораційної діяльності є продукти мовленнєвої діяльності, виражені в писемній або усній формі (висловлювання, фрази, виступи, звернення, промови, дописи, креалізовані тексти тощо), що містяться в засобах масової інформації, телебаченні, газетах, листівках і т. ін. Об'єктам притаманні звернення до масової аудиторії, доступність багатьом людям, властивість розповсюдження необмеженому колу адресатів. Досліджувані матеріали мають публічний характер, вони спрямовані на масову аудиторію, привертають увагу багатьох людей, їхня тематика стосується актуальних подій щодо суспільно-політичної ситуації в державі, а також збройної агресії проти України. Зазначені мовленнєві об'єкти мають різні форми вираження, наприклад: – форму фактичних тверджень, у яких висвітлюються актуальні події, конкретні дані, сповіщається про дії певних осіб; – форму оцінних суджень, що передає особисте ставлення до описаних подій, осіб; – форму закликів до певних дій, граматична структура яких виражається спонукальними конструкціями, а лексичне значення передається його змістом.

Під час дослідження об'єктів на предмет встановлення в них мовленнєвих ознак колабораційної діяльності експерт-лінгвіст має на меті виявити чинники, що підтверджуватимуть висновок про

наявність у їхньому змісті висловлювань, виражених у формі публічних закликів, зміст яких обумовлений диспозицією статті 111–1 Кримінального кодексу України, а також встановити в досліджуваних матеріалах лінгвістичні ознаки пропаганди в закладах освіти, спрямованої на сприяння: 1) здійсненню збройної агресії проти України; встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України; 2) уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України.

Із метою реалізації поставленої мети експерту-лінгвісту слід дотримуватися чіткого алгоритму дослідження. Відповідно, завдання лінгвістичного дослідження – це чіткий перелік дій, що проводиться у ході наукового аналізу і призводить до звершення конкретної мети.

На основі теоретичних засад лінгвістичного дослідження, враховуючи практичний доробок, актуальними є такі завдання лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи мовлення:

– надати тлумачення значення й походження слів, словосполучень, стійких фразеологічних виразів (ідіом), використаних у досліджуваному об'єкті. Зазначений процес відбувається шляхом пошуку в лінгвістичних (філологічних) словниках потрібних для аналізу об'єкту лексем. У такий спосіб з'ясовуються різні аспекти слів: значення, особливості вимови, написання, будови, сполучуваності, співвідношення з лексемами інших мов – тобто встановлюється лінгвістична інформація;

– інтерпретувати основне і додаткове значення ключових лексичних маркерів в аналізованому контексті. Оскільки мовлення як форма дискурсу й цілісна функціональна структура відкрите для безлічі смислів, існуючих у системі соціальних комунікацій, воно постає в єдності прямих і непрямих, невербальних значень, буквальних і вторинних, прихованих смислів. Отже, перед лінгвістом постає завдання розшифрувати значеннєвий код, який представлений структурними компонентами мовлення;

– здійснити тлумачення об'єктивного змісту лексем і лексичних структур для встановлення варіантів розуміння досліджуваних конструкцій, тобто аналізувати дискурсу в цілому.

Структурно-семіотичне дослідження дозволяє глибше проаналізувати мовленнєві об'єкти (тексти, виступи, промови і т. ін.), що відбивають дійсність. Указаним шляхом виявляються приховані значення об'єкту, контекст його створення, вірогідні інтерпретації адресантом/адресантами тощо. Аналізовані ключові слова, словосполучення в дискурсі можуть поєднуватися, поділятися на підгрупи, розбиватися на семіотичні сегменти, що в сукупності своїй становлять єдине значення, утворюючи конкретний дискурс;

– провести дослідження мовленнєвого об'єкту (або фрагмента) з метою виявлення його змістовної спрямованості, модальності, експресивності й емотивності. У лінгвістиці модальність належить до функціонально-семантичної категорії, що виражає різні види відношення висловлювання до дійсності, а також окремі види суб'єктивної кваліфікації повідомлення. Семантична категорія модальності передає відношення мовця до змісту його висловлювання, цільової настанови, до дійсності і т. ін. Модальність може виражатися у формі ствердження, наказу, спонукання (заклику), побажання, припущення, достовірності, реальності чи нереальності. Категорія модальності є однією з мовних універсалій, що може знаходити вираження на морфологічному, синтаксичному й інтонаційному рівнях мови;

– провести дослідження мовленнєвого об'єкту (або фрагмента) з метою виявлення його формально-граматичних характеристик, специфіки використаних стилістичних засобів і прийомів;

– визначити у висловлюванні конкретних адресатів, до яких звертається мовець, або ж установити їх з дискурсу в цілому. Однією із головних складових мовленнєвого акта заклику є умова успішного здійснення вимовлених дій, тобто коли адресат (адресати) заклику має можливість виконати відповідні дії. Це відбувається у ситуації, коли мовець і адресат є політичними суб'єктами або особами, які є представниками політичних суб'єктів. Отже, мовленнєвий акт розглядається як частина суспільно-політичної комунікації й, водночас, опис майбутньої дії (дій) адресата розглядається як частина суспільно-важливої діяльності, що сприяє досягненню певних ідеалів, поглядів;

– виділити лексичні маркери, що вміщують у собі семантику спонування до виконання певних дій;

– провести граматичний аналіз визначених спонукальних конструкцій щодо виявлення в їхній структурі іллокутивних показників заклику. Реалізація зазначеного завдання передбачає дослідження об'єкту на лексико-граматичному рівні мовлення з метою встановлення, чи відповідає форма висловлювань з урахуванням мовних засобів, ужитих певним адресатом, вимозі іллокутивного вмісту конструкції, тобто чи використані у мовленні слова та словосполучення, що в своїй семантиці мають поняттєву складову спонування взагалі, і чи належить встановлена інформація до комунікативного акту заклику;

– виокремити лінгвістичні ознаки пропаганди, засобами лексико-поняттєвого тлумачення складників досліджуваного мовленнєвого об'єкту з'ясувати різновид пропаганди (у разі її наявності). Згідно з останніми мовознавчими розвідками і відповідно до лексикографічних джерел, повідомлення з лінгвістичними ознаками пропаганди уміщує в собі систематичне поширення та роз'яснення серед певної групи людей (масової аудиторії) за допомогою спеціальних засобів і методів ідей, поглядів та переконань з метою формування у неї потрібного світогляду та мотивації;

– встановити характер інформації, зважаючи на критерій публічності. Публічність є одним з основних компонентів при встановленні висловлювань, виражених у формі закликів. Ознака публічності передбачає відкритість, загальнодоступність, гласність мови, актуальність – націленість мови на злободенні питання життя, її сучасність, відповідність суспільно-політичним проблемам теперішнього часу.

Отже, сучасний етап розвитку лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи мовлення потребує розроблення розроблення чіткого алгоритму семантико-текстуального дослідження мовленнєвих об'єктів щодо встановлення в їхній структурі лінгвістичних ознак колабораційної діяльності. Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у поглибленні вивчення зазначеного предмету дослідження з метою розроблення послідовного алгоритму

дослідження для використання його під час проведення лінгвістичних семантико-текстуальних експертиз мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 09.06.2022).
2. Кримінальний кодекс України. URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_111_1 (дата звернення: 09.06.2022).

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-258-9-10>

Міщенко Тетяна Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри аудиту державного фінансового контролю

та аналізу ДПУ

м. Ірпінь, Україна

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА У РОЗСЛІДУВАННІ ФАКТІВ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Термін «колабораціонізм» (від франц. collaboration – співпраця) досить часто вживається в історичній літературі для означення добровільної співпраці (на противагу вимушеній праці) окремих груп чи прошарків населення окупованих територій з окупантами. У науковому значенні цей термін означає різні форми співпраці між окупаційною владою та місцевим населенням і їхніми елітами [1]. До 2014 року вітчизняними науковцями це питання розглядалося лише в історичних аспектах, пов'язаних з Другою світовою війною, проте, нині питання колабораціонізму гостро постало перед Україною у зв'язку з військовою агресією Російської федерації.

Незважаючи на науковий інтерес до поняття колабораціонізму, причин його виникнення, ступеню відповідальності не існує однієї